

Nummer 96, 29 februari 2016. ISSN 2031-0293

Matthieu Veinstein & Isabelle Sirdey

Kwalificerende opleiding: doorstroming naar werk voor Brusselse laaggeschoolde werkzoekende jongeren?

Vertaling: Ben Winant

Het Brussels Franstalige beroepsopleidingssysteem verhoogt significant de kansen op professionele inschakeling van de deelnemers, vooral wanneer het gaat om kwalificerende opleidingen. De mogelijke impact, namelijk een tweede kans voor jongeren met weinig of geen diploma's, wordt evenwel getemperd door de aanwervingspraktijken van de ondernemingen. Doorgaans geven ze de voorkeur aan degenen die een kwalificerende opleiding hebben gevolgd, maar ze houden rekening met andere criteria bij jobschaarste. De meest kwetsbare jongeren halen minder voordeel uit hun kwalificerende opleiding, want ze vinden minder snel een stabiele betrekking. Het lijkt dus noodzakelijk om economische ontwikkeling te combineren met een gegarandeerd aanbod aan opleidingstrajecten, teneinde de Brusselse werkloosheid aan te pakken.

Matthieu Veinstein is socioloog en onderzoeker bij het centrum METICES van de Université libre de Bruxelles. Hij heeft onderzoek gedaan naar het onderwijssysteem, de beroepsopleiding en de professionele inschakeling van schoolverlaters. Zijn laatste onderzoek gaat over de inschakeling van degenen die door Bruxelles Formation en partners georganiseerde opleidingen hebben gevolgd, alsook over de nuttige aanwending van de longitudinale gegevens die bijeengebracht worden door het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid.

Isabelle Sirdey is econometrist. Bij Bruxelles Formation heeft ze de dienst Studies en Statistiek opgericht die onder haar leiding staat. De dienst heeft onder meer als opdracht de besluitvorming te ondersteunen met diverse statistieken en studies. Ze heeft al een studie gepubliceerd over het onderwerp samen met V. Clette en E. Pottier (2013) Dispositifs d'observation et d'analyse du parcours des chercheurs d'emploi : de la formation vers l'emploi. L'exemple bruxellois. In : Céreq, Relief 42.

Matthieu Veinstein, mveinste@ulb.ac.be
Isabelle Sirdey, i.sirdey@bruxellesformation.be

Benjamin Wayens (Redactiesecretaris), +32(0)2 211 78 22, bwayens@brusselsstudies.be

Inleiding

1. Heel wat jongeren verlaten het onderwijs met weinig (of geen) diploma's. Een groot aantal slaagt er niet in een betrekking te vinden. In die situatie, die bijzonder schrijnend is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest [BOW, 2010; Roesems *et al.*, 2006] kan het verwerven van een kwalificatie, onder meer via de beroepsopleiding die bestemd is voor werkzoekenden, een doorslaggevende rol voor de beroepsinschakeling spelen. Veel beleidsmaatregelen gaan dan uit van de mogelijkheid dat de verworven of te verwerven kwalificaties beter afgestemd kunnen worden op de behoeften van de ondernemingen die arbeidskrachten nodig hebben (bijv. [Europese Raad, 2010]). De aanhoudende werkloosheid, ondanks de pogingen om dergelijke aanbevelingen toe te passen, noopt ons er echter toe de manoeuvreerruimte waarover de beroepsopleiding beschikt om de tewerkstellingsproblemen aan te pakken, kritisch te bekijken [Tanguy, 1994; Gautier, 1994].

2. In dat verband stelt Maroy [2000] twee referentiesystemen voor het overheidsoptreden op het vlak van opleiding tegenover elkaar¹. Een "liberaal sociaal" referentiesysteem, dat berust op de diagnose dat onze maatschappij aan het veranderen is, en het noodzakelijk vindt individuen te stimuleren om rekening te houden met die veranderingen en daarop in te spelen. Opleiding wordt dan een manier om de actieve bevolking te mobiliseren en kan alzo een sleutelrol spelen bij het opslorpen van de werkloosheid. Een tweede referentiesysteem, het "sociaaldemocratische", gaat er niet van uit dat de tewerkstellingsproblemen opleidingsproblemen zijn. De oorzaak van de werkloosheid is een tekort aan banen en het beleid ter zake moet bijgevolg hoofdzakelijk gericht zijn op het scheppen van banen. De werkloosheid wordt niet in de eerste plaats verklaard door het feit dat het aanbod en de vraag op de arbeidsmarkt niet op elkaar afgestemd zijn, ook al kan de opleiding van een werkloze, individueel gezien, zijn herinschakeling bevorderen. Opleiding moet dan ruimere doeleinden nastreven dan enkel inspelen op

de vraag op de arbeidsmarkt (instrument voor burgeremancipatie, instrument om gelijke kansen tussen bevolkingsgroepen te bevorderen).

3. In dit artikel trachten we de hypothese te staven volgens welke de beschrijving van de individuele trajecten veeleer de postulaten van het "sociaaldemocratisch" referentiesysteem valideert, hoewel het "liberaal sociaal" referentiesysteem de beleidskeuzes inzake werkgelegenheid en opleiding al twintig jaar lang sterk beïnvloedt. Daartoe identificeren we verschillende opleidingstrajecten die een beroep (kunnen) doen op de kwalificerende opleiding en we toetsen ze aan de trajecten op de arbeidsmarkt. Garandeert deelname aan het opleidingssysteem toegang tot werk (deel 3)? Is het proces dat van opleiding tot tewerkstelling gaat, billijk in een omgeving die uitgaat van het vermogen van de individuen om gebruik te maken van het opleidingsaanbod? We vragen ons meer bepaald af of de kwalificerende opleiding een tweede kans biedt aan voortijdige schoolverlaters en maken daarbij een onderscheid tussen de billijkheid² van de toegang tot de kwalificerende opleiding en, voor degenen die die opleidingen hebben gevolgd, de billijkheid van de toegang tot (stabele) betrekkingen (deel 4).

4. Alvorens die kwesties aan te snijden, presenteren we de organisatie van de beroepsopleiding in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (deel 1) en de gegevens die gebruikt werden voor het onderzoek (deel 2).

¹ Maroy benadrukt dat de beschrijving van de referentiesystemen "niet bedoeld is om de daadwerkelijk uitgevoerde beleidsmaatregelen, die altijd in mindere of meerdere mate "gemengd" zijn, te beschrijven, ook al kunnen die – één van de mogelijke gevallen – worden verantwoord in het licht van een dominerend referentiesysteem.", aangehaald werk, p. 49. Zijn tekst beschrijft een derde referentiesysteem, het "liberale", waarnaar we niet verwijzen in dit artikel.

² We gebruiken de term "billijkheid" bij verwijzing naar [Gérard, 2001] en [CCFEE, 2013]. We gebruiken de term in de zin van een gelijkgeschakeling van de toegangskansen.

1. Organisatie van de beroepsopleiding in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: toegang tot opleiding en tewerkstelling bevorderen

5. Het grote aantal laaggeschoolde werkzoekenden in het Brussels Gewest verantwoordt het behoud en de uitbreiding van een regeling voor socioprofessionele inschakeling (SPI) die georganiseerd wordt door Actiris (instelling belast met de tewerkstelling van de werkzoekenden in het Brussels Gewest) in partnerschap met *Bruxelles Formation*, de VDAB (de instelling die de beroepsopleiding van de Nederlandstalige Brusselaars organiseert) en de Brusselse opleidings- en inschakelingsverenigingen.

6. *Bruxelles Formation*³ is een overheidsinstelling die belast is met het organiseren van beroepsopleidingen voor de Franstalige volwassenen van Brussel. De instelling organiseert honderden verschillende opleidingen in samenwerking met een groot aantal beroepssectoren, onderwijsinstellingen en instellingen voor professionele inschakeling, als ook met de instellingen die opleidingen voor personen met een handicap moeten organiseren⁴.

7. *Bruxelles Formation* treedt tegelijk op als opleidingsoperator door opleidingen in zijn eigen centra te plannen en te verstrekken en als organisator door partnerschappen te plannen en te organiseren met andere instellingen die meewerken aan zijn beleid. Vijftig instellingen voor socioprofessionele inschakeling (ISPI)⁵ zijn partner van *Bruxelles Formation*. Zo kan men bijvoorbeeld een kwalificerende opleiding volgen in één van de centra van *Bruxelles Formation* of bij een partnerinstelling die dat type opleiding verstrekt.

8. Het decreet van 1995 heeft verschillende types operatoren gedefinieerd die de bevoorrechte actiologica volgen. Naast de “kwalificerende opleiding” nemen we hier drie types in aanmerking die doorgaans “pre-kwalificerende opleidingen” worden genoemd:

- De basisopleiding, waarmee de “stagiair” zijn algemene kennis weer op peil kan brengen en algemene kennis kan verwerven die geen bijzonder verband met een specifiek beroep heeft;
- De vooropleiding, waarmee de stagiair de basisbekwaamheden voor een beroep kan verwerven;
- De “beroepskeuzemodules”, die de stagiairs helpen bij het uitstippen van hun beroepsproject. De “specifieke beroepskeuzemodule” is verwant met een vooropleiding (terwijl een “algemene beroepskeuzemodule” veeleer overeenkomt met een reactivering).

9. In het kader van het decreet komt de doelgroep die door de partners wordt opgevangen, in de eerste plaats overeen met niet-werkende en “laagopgeleide” werkzoekenden.⁶ In concreto heeft 80% van die doelgroep geen einddiploma secundair onderwijs of een in het buitenland behaald diploma (ongeacht het onderwijsniveau). De nabijheidslogica waarop de partnerverenigingen vaak prat gaan, doet vermoeden dat ze in grotere mate rekening houden met andere kwetsbaarheidscriteria.

10. De beleidsactoren van het Brusselse systeem wijzen op de noodzaak om partnerschappen op te zetten tussen de verschillende opleidings- en inschakelingsoperatoren. Ze moeten “(...) het vermogen van de werkzoekenden en werknemers vergroten om zich duurzaam in te schakelen op de arbeidsmarkt door hun competenties te ontwikkelen

³ *Institut bruxellois francophone pour la Formation Professionnelle*, opgericht bij decreet van 17 maart 1994 van de COCOF. *Bruxelles Formation* wordt paritair beheerd door vertegenwoordigers van de werkgevers- en vakbondsorganisaties.

⁴ Zie bijvoorbeeld www.bruxellesformation.be/ ofwel www.dorifor.be/.

⁵ Decreet van 27 april 1995 van de COCOF betreffende de erkenning van bepaalde socioprofessionele inschakelingsondernemingen en de subsidiëring van hun beroepsopleidingsactiviteiten.

⁶ We gebruiken de term “laaggeschoold” voor de personen die geen einddiploma secundair onderwijs hebben. Voor de diploma’s van het secundair onderwijs die in het buitenland werden behaald (“secundair buitenland”) is het niet mogelijk om een onderscheid te maken tussen het lager secundair onderwijs en het hoger secundair onderwijs (einde secundair onderwijs). Die categorie wordt apart behouden.

en aldus tegemoet te komen aan de behoeften van de samenleving en de rekruteringsbehoeften van de werkgevers.⁷ In het bijzonder moeten ze de doorstroming van de prekwalificerende opleidingen naar de kwalificerende opleidingen bevorderen, met andere woorden de toegang bevorderen tot een kwalificerende opleiding voor een doelgroep die a priori niet beantwoordt aan de voorafgaande vereisten. Er zijn instrumenten ontwikkeld om die doorstroming te bevorderen (onder meer “het schakelprogramma”, het “traject”).

2. Gebruik van administratieve gegevens om inzicht te krijgen in de opleidings- en beroepstrajecten

11. Om een reëel beeld van de opleidingstrajecten te krijgen en die vervolgens te linken aan de trajecten op de arbeidsmarkt, maken we gebruik van administratieve gegevens [Clette *et al.*, 2013]. In het kader van een samenwerking tussen *Bruxelles Formation* en METICES – ULB⁸ koppelen we een database over de opleidingen die over een periode van 7 jaar werden gevolgd, aan een database die ons inlichtingen verstrekt over de betrekkingen op de arbeidsmarkt die in dezelfde periode werden ingenomen (we houden hier rekening met de betrekkingen tijdens de opeenvolgende kwartalen). Voorafgaand aan dat onderzoek hebben we een beroep gedaan op een datawarehouse “arbeidsmarkt en sociale bescherming”, die binnen de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ)⁹ werd ontwikkeld wegens de ontoereikende overheidsfinanciering van onderzoeken naar onderwijs, opleiding en arbeidsmarkt in Franstalig België [Crisp, 1989; Desmarez *et al.*, 1987].

12. We nemen het kalenderjaar 2008 in aanmerking en we identificeren een referentie-opleiding, namelijk de laatste opleiding die in dat jaar werd gevolgd, op basis van de einddatum van de opleiding. Voor elke referentie-opleiding kunnen de opleidingstrajecten tussen 2005 en 2011 worden vastgesteld. Alzo wordt het mogelijk om te weten welke

opleidingen gevolgd werden vóór de referentie-opleiding (voorafgaande periode) en, in voorkomend geval, welke opleidingen gevolgd werden na de referentie-opleiding (daaropvolgende periode). We kunnen tevens de beroepstrajecten bestuderen met een onderscheid tussen de twee subperiodes.

3. Het volgen van een kwalificerende beroepsopleiding: scharniermoment in de trajecten van de werkzoekenden?

3.1. Kwalificerende opleiding: convergentiepunt van de opleidingstrajecten?

13. Men krijgt een idee van het relatieve belang van de opleidingstypes door de referentie-opleiding te beschrijven. De 7451 opgeleiden hebben onder meer een alfabetiseringscursus (447), een basisopleiding (1149), een beroepskeuzemodule (538, van wie 299 een specifieke beroepskeuzemodule), een vooropleiding (424), een kwalificerende opleiding (2377), een vakgerichte taalopleiding (816), een IBO – BEE-stage (751), een opleiding door werk (288), enz. gevolgd. De referentie-opleiding is dus een vooropleiding in 1872 gevallen (299 + 1149 + 424).

14. Bij een eerste onderzoek van de doorstroming tussen de opleidingstypes hebben we een relatieve afscheiding tussen de opleidingstypes vastgesteld. We nemen hier de doorstromingen tussen de prekwalificerende opleidingen en de kwalificerende opleidingen onder de loep, die het meest voorkomen en geassocieerd worden met progressie naar kwalificatie. De opleidingstrajecten worden beschouwd volgens de referentie-opleiding en de opleidingen die ervoor en erna werden gevolgd.

15. In totaal onderscheiden we dan vier “grote” types opleidingstrajecten:

⁷ Beheerscontract 2012-2016 van *Bruxelles Formation*, Artikel 5 « corebusiness van *Bruxelles Formation* ».

⁸ Onderzoek « *L'insertion professionnelle des sortants des formations DEI organisées par Bruxelles Formation ou ses centres partenaires* », METICES, mei 2014, verslag geamendeerd in mei 2015 en gefinancierd door de minister bevoegd voor beroepsopleiding.

⁹ https://www.ksz-bcss.fgov.be/fr/bcss/nodepage/content/websites/belgium/statistics/statistics_01.html

- “rechtstreeks”: de referentie-opleiding is een kwalificerende opleiding en de toegang is rechtstreeks (in ieder geval is er geen pre-kwalificerende opleiding in de voorafgaande periode) (37,7% van de vier in aanmerking genomen types opleidingstrajecten);
- “voorafgaande doorstroming”: de referentie-opleiding is een kwalificerende opleiding en de toegang gebeurt via een prekwalificerende opleiding (gevolgd in de “voorafgaande periode”) (18,2%);
- “daaropvolgende doorstroming”: de referentie-opleiding is een pre-kwalificerende opleiding en wordt gevolgd door een kwalificerende opleiding (gevolgd in de “daaropvolgende periode”) (16,1%);
- “afhaken”: de referentie-opleiding is een prekwalificerende opleiding die niet gevolgd wordt door een kwalificerende opleiding (geen kwalificerende opleiding in de “daaropvolgende periode”) (27,9%).

16. De vier types opleidingstraject hebben betrekking op 4151 individuen, zijnde 57,1% van de opgeleiden. Een derde van de individuen is doorgestroomd van een prekwalificerende opleiding naar een kwalificerende opleiding. Ook hier is er dus een relatieve afscheiding tussen de opleidingstypes.

17. Hoe beïnvloeden de verschillende opleidingstrajecten de trajecten op de arbeidsmarkt? Speelt meer bepaald het volgen van een kwalificerende opleiding een doorslaggevende rol?

3.2. Kwalificerende opleiding: scharniermoment van de beroepstrajecten?

18. Om die vragen te beantwoorden, maken we gebruik van, enerzijds, een typologie van de trajecten (voorafgaande periode) en, anderzijds, van een vergelijking tussen de opgeleiden en de individuen die tot een groep getuigen behoren.

19. [Lefresne, 2003] definieert inschakeling als “een proces waarin verschillende sequenties elkaar opvolgen en zelfs overlappen: werkloosheid, opleiding, ondersteunde tewerkstelling, tijdelijke tewerkstelling... De inhoud van elke sequentie, de duur ervan en, ten slotte, de volgorde van de sequenties hebben waarschijnlijk een impact op de uiteindelijke situatie en de kwaliteit van de inschakeling. Bij almaar langere en complexere trajecten is een longitudinale benadering aangewezen om de zeer heterogene trajecten te observeren, te beschrijven en te begrijpen.”

20. Eén van de mogelijke longitudinale benaderingen bestaat erin sommige kenmerken van de gevolgde trajecten die relevant zijn voor de analyse, te selecteren. De typologie van de trajecten bestaat hier in het groeperen van de trajecten, die bepaald worden aan de hand van de achtereenvolgens uitgeoefende betrekkingen volgens de gelijkenis ervan, rekening houdend met hun bijdrage tot tewerkstelling in de beschouwde periode. De typologie wordt bepaald¹⁰ voor alle individuen (opgeleiden en groep getuigen). De groep getuigen wordt samengesteld door willekeurige trekking uit de hele populatie van de niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) die minstens drie maanden ingeschreven zijn en geen beroepsopleiding hebben voltooid in 2008. De steekproef telt 19.261 individuen en komt overeen met ongeveer 25% van de reële populatie. Alle personen die een opleiding hebben voltooid (7.160), worden in aanmerking genomen. Uiteindelijk worden 26.421 individuen in aanmerking genomen in de analyse¹¹.

21. De zeven types trajecten worden hier synthetisch voorgesteld met een onderscheid tussen:

- Geen tewerkstelling in de periode;
- Verwaarloosbare tewerkstelling in de periode;
- Traject met significante tewerkstelling in het begin van de periode en overwegend werkloosheid aan het einde van de periode;

¹⁰ De methodologie wordt voorgesteld in het onderzoeksrapport.

¹¹ De personen die overleden of naar het buitenland verhuisd zijn, worden niet meegeteld, alsook het kleine aantal personen wier opleiding over een zeer lange periode is gespreid.

- Twee types trajecten die verband houden met de instabiliteit van de uitgeoefende betrekkingen¹²;
- Laattijdige toegang tot een significante tewerkstellingssequentie;
- (Snelle) stabiele tewerkstelling.

22. Vervolgens gebruiken we de uitdrukking “langdurig werkloos” (weinig of geen tewerkstelling) voor de eerste twee types.

23. Deze typologie, die dus voor alle individuen geldt, wordt gebruikt om de impact van de opleiding te meten in vergelijking met een groep getuigen. Daartoe hebben we niet de oorspronkelijke groep getuigen in aanmerking genomen, maar controlegroepen voor elk type opleiding of voor elk type opleidingstraject. Het is de bedoeling om bepaalde effecten van de samenstelling te corrigeren door tegelijk rekening te houden met variabelen zoals gender, leeftijd, studieniveau en werkloosheidsduur. Als bijvoorbeeld jonge laaggeschoolde vrouwen met een korte tewerkstellingsduur goed zijn voor 3,5% van degenen die een basisopleiding hebben voltooid, zal dat ook het geval zijn bij de individuen van de controlegroep voor dat type opleiding. Er konden aldus verschillende vaststellingen worden gedaan.

24. Het volgen van een kwalificerende opleiding verbetert de individuele kansen op beroepsinschakeling¹³. In vergelijking met de controlegroep nemen de kansen op snelle en duurzame inschakeling duidelijk toe (36% in plaats van 16%), terwijl, omgekeerd, het risico om geen werk te vinden in vergelijkbare mate afneemt. Zelfs degenen die een kwalificerende opleiding voltooid hebben, blijven echter vaak langdurig werkloos in de periode na de opleiding. De eerste twee types trajecten hebben betrekking op iets meer dan een derde van degenen die een kwalificerende opleiding hebben voltooid.

25. Kan men in de organisatie van een doorstroming van de prekwalificerende opleiding naar de kwalificerende opleiding een soort van tweede kans zien? De vergelijking tussen “voorafgaande doorstroming”

en “rechtstreeks” zou daarvoor pleiten. Indien de doelgroep, die eerst een prekwalificerende opleiding volgt, lacunes vertoont die de rechtstreekse toegang tot een kwalificerende opleiding zouden bemoeilijken, zijn de kansen op snelle en duurzame inschakeling, zodra het traject is afgelegd, vergelijkbaar met die van de individuen die het “rechtstreekse” traject hebben gevolgd.

26. De “afhakkers” blijven vaak langdurig werkloos, zoals de NWWZ in het algemeen. Hoe moeten die trajecten geïnterpreteerd worden? Men formuleert vaak de hypothese dat er een afweging moet gebeuren tussen een strategische keuze (de tijd nemen voor de kwalificerende opleiding en de kansen op een stabiele betrekking verbeteren) en een tactische keuze (het opleidingstraject stopzetten indien er zich een bezoldigde betrekking aanbiedt). De onder meer materiële problemen van de doelgroepen die deelnemen aan de prekwalificerende opleidingen, zouden hen veeleer tot de tactische keuze dan tot de strategische keuze nopen. Onze analyse maakt het niet mogelijk om die hypothese te ondersteunen, in zoverre de trajecten die gekenmerkt worden door onstabiele betrekkingen, niet vaker voorkomen bij de “afhakkers”. Het is evenwel waarschijnlijk dat een deel van hen de tactische keuze maakt en zijn toevlucht neemt tot zwartwerk, dat niet in onze gegevens kan worden teruggevonden. Wellicht ondervindt een groot deel van de “afhakkers” wel problemen om toegang tot een kwalificerende opleiding en werk (welk dan ook) te krijgen.

27. Bestaan er verschillen volgens de types prekwalificerende opleiding? In het algemeen zijn de kansen op (laattijdige) inschakeling hoger wanneer de referentie-opleiding een vooropleiding is, en neemt het risico op langdurige werkloosheid af in vergelijking met de basisopleiding. Dat wordt gedeeltelijk verklaard door de trajecten die overeenkomen met die opleidingstypes. Voor de vooropleiding wordt in iets meer dan één op twee gevallen het traject “daaropvolgende doorstroming” gevolgd, terwijl voor de basisopleiding dat traject slechts in iets meer dan één geval op vier wordt gevolgd. Met andere woorden, het risico om af

¹² In één geval wordt de instabiliteit bewezen door het feit dat, voor een groot aantal kwartalen, tewerkstelling en werkloosheid elkaar afwisselen binnen hetzelfde kwartaal. In het andere geval wordt de instabiliteit bewezen door het feit dat in die periode kwartalen met tewerkstelling worden afgewisseld met kwartalen met werkloosheid.

¹³ De vergelijking met de controlegroep houdt geen rekening met bepaalde niet-waargenomen kenmerken.

te haken is veel groter bij de deelnemers aan een opleiding om de basiskennis weer op peil te brengen.

4. Kwalificerende opleiding: een tweede kans voor jonge schoolverlaters zonder diploma secundair onderwijs?

28. De kwalificerende opleiding is één van de regelingen die de individuele kansen om een stabiele betrekking te vinden significant verhoogt. Enerzijds gaat het echter om een collectief hulpmiddel dat vrij zelden gebruikt wordt en eisen oplegt en men kan zich dan de vraag stellen in hoeverre het a priori kansarme publiek er toegang toe heeft (4.1). Anderzijds kunnen de opgeleide werkzoekenden bij een tekort aan betrekkingen op de arbeidsmarkt geconfronteerd worden met een hogere selectiviteit vanwege de economische actoren en de werkgevers. Ook daar rijst de kwestie van de toegang tot de beste betrekkingen (4.2). We interesseren ons in het bijzonder voor jonge schoolverlaters zonder diploma secundair onderwijs. Hebben ze in dezelfde mate als de andere gediplomeerden toegang tot de kwalificerende opleiding en hebben ze dan, wanneer ze die opleiding hebben voltooid, vergelijkbare inschakelingskansen?

29. Zoals we hebben gepreciseerd (deel 1), zijn de partners van *Bruxelles Formation* ertoe verplicht een doelgroep op te vangen die doorgaans over een laag studieniveau beschikt. Ze zouden gemiddeld de toegang van laaggeschoolde jongeren tot opleiding kunnen bevorderen. Om die hypothese te toetsen, nemen we de volledige periode van zeven jaar in aanmerking en maken we een onderscheid tussen degenen die een opleiding bij een partner hebben gevolgd ("partner") en degenen die enkel een opleiding in een centrum van *Bruxelles Formation* ("Bruxelles Formation") hebben gevolgd.

30. Beupere *et al.* [2011] benadrukken dat de segregaties deels te wijten zijn aan de moeilijke weg te werken heterogeniteit van de betrokken doelgroepen. In vergelijking met de andere leeftijdscategorieën geraken de jongeren in het algemeen vaker uit de werkloosheid. Terwijl sommigen slechts een korte periode ingeschreven blijven, doen anderen er lang over om een betrekking te vinden. Langdurige werkloosheid

zou een indicatie van complexere sociale en persoonlijke problemen in verschillende vormen kunnen zijn. Om die hypothese te toetsen, maakt een typologie betreffende de voorafgaande periode het mogelijk om degenen die in de voorafgaande periode "langdurig werkloos" waren, te identificeren.

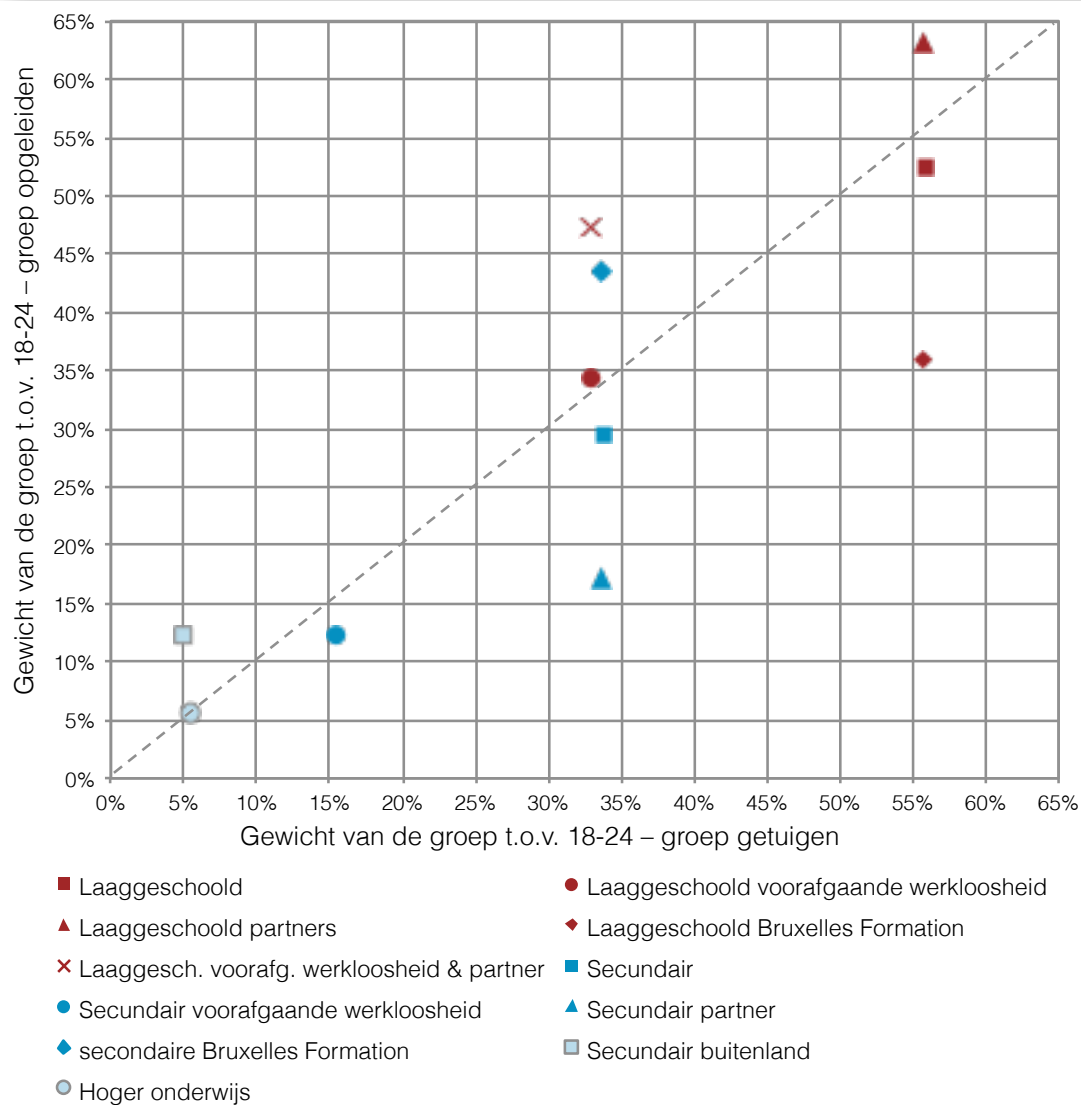
4.1. Billijkheid van de toegang tot de kwalificerende opleiding

31. Om een beeld te krijgen van de billijkheid van de toegang tot de kwalificerende opleiding, stellen we ons de vraag of de verschillende groepen jongeren wel goed vertegenwoordigd zijn in de kwalificerende opleiding. We vergelijken dan het gewicht van de groep onder de opgeleiden met dat van de groep onder de werkzoekenden (groep getuigen). De vertegenwoordiging van de verschillende groepen wordt in grafiek 1 weergegeven.

32. In het algemeen stelt men, wat de jongeren betreft, een vrij grote billijkheid van de toegang tot een kwalificerende opleiding vast, als men rekening houdt met de studieniveaus. Jonge werklozen zijn vaker laaggeschoold dan in het bezit van een diploma secundair onderwijs, maar men vindt die verhoudingen terug bij de deelnemers aan de kwalificerende opleiding.

33. De vrij grote billijkheid van toegang tot een kwalificerende opleiding voor laaggeschoolde of ongeschoolde jongeren is grotendeels te danken aan de opvang door de partners. De laagst geschoolde jongeren zijn oververtegenwoordigd in de opleidingstrajecten waaraan een partner meewerkt, terwijl de gediplomeerden van het secundair onderwijs er daarentegen ondervertegenwoordigd zijn. Het omgekeerde geldt voor de jongeren wier traject uitsluitend in handen is van *Bruxelles Formation*, zodat men in het algemeen een evenwicht bereikt.

34. Hoe staat het met de laaggeschoolde jongeren die langdurig werkloos waren voor hun deelname? Als ze in het algemeen goed vertegenwoordigd zijn in de kwalificerende opleiding, is dat nog meer te danken aan de opvang door de partners (het punt "laaggeschoold voorafgaande werkloosheid & partner" komt overeen met laaggeschoolde jongeren die langdurig werkloos waren vóór de opleiding en wier traject in handen is van een partner). De partners lijken dus de billijkheid van de toegang van jonge laaggeschoolden, en onder hen van de a priori meer kwetsbare jongeren, tot de kwalificerende opleiding te bevorderen.

Grafiek 1. Billijkheid van de toegang tot de kwalificerende opleiding – 18-24 jaar. Lezing: Het punt “laaggeschoolden – voorafgaande werkloosheid” komt overeen met laaggeschoolde jongeren die langdurig werkloos waren voordat ze deelnamen aan de opleiding. Het punt “secundair partner” komt overeen met jongeren die het secundair onderwijs hebben voltooid en op een moment van hun traject werden opgeleid door een partner. Een punt boven de eerste deel- lijn wijst erop dat de groep oververtegenwoordigd is onder de opgeleide jongeren en omgekeerd.

Bron: berekeningen METICE volgens gegevens van Bruxelles Formation en Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ).

4.2. Billijkheid van de toegang tot (stabiele) betrekkingen

35. Bij jobschaarste zouden opgeleide werkzoekenden geconfronteerd kunnen worden met selectiviteit op de arbeidsmarkt. Is elke categorie van jongeren meer of, integendeel, minder gebaat bij het volgen van een kwalificerende opleiding om, enerzijds, een betrekking en, anderzijds, een stabiele betrekking te vinden? De onbillijkheid die men zou kunnen vaststellen, heeft te maken met de rekruteringspraktijken van de ondernemingen. De context beïnvloedt de verwachtingen, aangezien de ondernemingen veel kandidaten kunnen vergelijken.

36. Om de impact van het volgen van een opleiding te evalueren, vergelijken we opnieuw de trajecten van degenen die een kwalificerende opleiding hebben gevolgd, met die van de individuen van de controle-groep (Tabel 1).

37. Een eerste vaststelling gaat over de specifieke kenmerken van de jongeren: ongeacht of ze al dan niet een kwalificerende opleiding hebben gevolgd, er zijn er vrij veel (ongeveer 40%) die vooraf een kansarm traject volgden (toegang tot werk, maar geen stabiele betrekking noch op korte noch op lange termijn). De door [Lefresne] voorgestelde beschrijving van de beroepsinschakeling van de jongeren is van toepassing op de jonge Brusselse werkzoekenden. Toegang tot werk is een ontoereikend criterium om de inschakelingsomstandigheden van de jongeren in kaart te brengen.

	Voltooiers kwalificerende opleiding					Controlegroep				
	Aantal	Werkloos	Occasionele of onstabiele betrekking	Laattijdige toegang	Snel stabiele betrekking	Aantal	Werkloos	Occasionele of onstabiele betrekking	Laattijdige toegang	Snel stabiele betrekking
Laaggeschoold	760	28,2 %	34,5 %	9,5 %	27,9 %	1666	51,1 %	29,7 %	6,7 %	12,4 %
Secundair (voltooid)	536	19,2 %	33,4 %	6,9 %	40,5 %	1288	44,6 %	31,4 %	8,5 %	15,5 %
18-24	418	15,6 %	38,5 %	12,7 %	33,3 %	880	33,3 %	41,8 %	9,4 %	15,5 %
25-44	1626	22,2 %	30,4 %	9,5 %	37,9 %	3473	44,7 %	30,8 %	7,5 %	17 %
45 en ouder	223	34,5 %	29,6 %	7,2 %	28,7 %	474	72,8 %	14,3 %	3,4 %	9,5 %
Laaggeschoolde jongere	214	18,2 %	41,6 %	15,4 %	24,8 %	466	34,1 %	44,8 %	8,2 %	12,9 %
Jongere secundair (voltooid)	120	12,5 %	39,2 %	5,8 %	42,5 %	327	34,9 %	37,6 %	10,7 %	16,8 %
Jongere voorafgaande langdurige werkloosheid	119	23 %	45 %	13 %	19 %	208	50,5 %	34,6 %	5,8 %	9,1 %
Jongere voorafgaande langdurige werkloosheid, partners	83	26,5 %	47 %	16,9 %	9,6 %					
Jongere voorafgaande langdurige werkloosheid, <i>Bruxelles Formation</i>	36	13,9 %	38,9 %	5,6 %	41,7 %					
totaal	2267	22,2 %	31,8 %	9,8 %	36,1 %	4827	45,4 %	31,2 %	7,4 %	16 %

Tabel 1. Vergelijking van de types trajecten tussen degenen die een kwalificerende opleiding hebben voltooid, en individuen van de controlegroep.

Bron: berekeningen METICE volgens gegevens van Bruxelles Formation en Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ)

38. Wat de jongeren betreft, blijft het studieniveau (al dan niet voltooid secundair onderwijs) de inschakelingskansen beïnvloeden van degenen die een kwalificerende opleiding hebben gevolgd. Het verschil heeft vooral te maken met de kansen om snel een stabiele betrekking te vinden. Het is alsof de ondernemingen die vacatures hebben, zich bij voorrang richten tot de gediplomeerden en er aldus mee voor zorgen dat die snel een stabiele betrekking vinden. Laaggeschoolde jongeren vinden vaak werk, maar doen daarentegen minder vaak significante beroepservaring op in die periode en hun kansen op een stabiele betrekking zijn kleiner.

39. We hebben de kwetsbaarheid van de jongeren geanalyseerd met bijzondere aandacht voor degenen die in de voorafgaande periode langdurig werkloos waren. Die jongeren halen minder voordeel uit een

kwalificerende opleiding. In vergelijking met de andere jongeren verhogen ze hun kansen op werk, omdat ze tijdelijke jobs aannemen of pas later een stabiele betrekking vinden.

40. De impact van de opleidingsactoren is zeer groot. Er zij in de eerste plaats op gewezen dat de partners meer jongeren opvangen die vooraf langdurig werkloos waren, terwijl *Bruxelles Formation* meer jongeren opvangt die occasionele of onstabiele betrekkingen uitoefenden.

41. Wat is de impact van de opleiding bij die twee actoren voor jongeren die vooraf langdurig werkloos waren? Hoewel de partners meer bijdragen tot de opvang van die kwetsbare doelgroep, hebben die jongeren na het volgen van een kwalificerende opleiding duidelijk minder kans om snel een stabiele betrekking te vinden. De toegang tot werk

gebeurt meer via tijdelijke betrekkingen. Hoewel de aantallen kleiner zijn, kan er een analoge vaststelling worden gedaan voor de jonge laaggeschoolden. Gelet op de kwetsbaarheid van de doelgroepen en de selectiviteit bij de aanwervingen, bevordert de opleiding door de partners de toegang tot werk, maar ze geeft in mindere mate uitzicht op een stabiele betrekking. De opleiding lijkt veeleer een etappe in het beroepsinschakelingsproces in de zin van [Lefresne, 2003].

Conclusie

42. In het algemeen zorgt het Franstalige Brussels systeem voor beroepsopleidingen voor een zeer significante verbetering van de kansen van de deelnemers op beroepsinschakeling. Dat is zeker het geval voor de kwalificerende opleiding en is te danken aan een efficiënt opleidingsaanbod dat voortdurend aangepast wordt aan de behoeften van de ondernemingen.

43. Draagt de kwalificerende opleiding bij tot de doorstroming naar werk van Brusselse laaggeschoolde werkzoekenden, in het bijzonder de jongeren? We beperken ons niet tot de vaststelling dat het opleidingsaanbod efficiënt is, maar onderzoeken de algemenere impact ervan op de Brusselse werkloosheid.

44. Een eerste invalshoek is de vraag in hoeverre de aangeboden beroepsopleidingen complementair zijn. Leiden de vooropleidingen tot een kwalificerende opleiding, verbeteren ze de kansen op werk voor degenen die geen rechtstreekse toegang tot de kwalificerende opleidingen hadden? De resultaten zijn matig. Enerzijds zorgt de dynamiek van de opleidingsoperatoren voor doorstroming naar kwalificatie en werk voor een groot deel van de doelgroep dat daarvan dreigde te worden uitgesloten. Anderzijds zijn er meer "afhakkers" (toegang tot pre-kwalificerende leiding, maar geen doorstroming naar een kwalificerende opleiding en werk). Dat heeft wellicht niet zozeer te maken met het feit dat de doorstroming niet systematisch gebeurt als wel met het feit dat het afhaken een geringe impact op de inschakelingskansen heeft. Dan rijst opnieuw de vraag welke doeleinden met de verschillende opleidingstypes worden nagestreefd. Men kan zich nochtans inbeelden dat

stagiairs vrij vaak een beroepsinschakelingsproject volgen en dat de regeling er niet voldoende in slaagt de uitsluitingsfactoren te compenseren. Het probleem doet zich meer voor bij de basisopleiding dan bij de vooropleiding. De actoren te velde hebben door hun activiteiten een pragmatische kennis van de omstandigheden waarin de stagiairs afhaken, maar er is zeker een tekort aan objectivering die het mogelijk maakt om de dynamische processen die zich voltrekken, te begrijpen en in kaart te brengen (door rekening te houden met het actievermogen van de werkzoekenden [Conter *et al.*, 2011]).

45. Een tweede invalshoek is de vraag welke rol de kwalificerende opleiding voor laag- of nietgeschoolde personen speelt, in het bijzonder voor jongeren (minder dan 25 jaar) die zich vaak noch op ervaring noch op een "kwalificatie" kunnen beroepen. De positieve impact van de kwalificerende opleiding wordt vaak aangehaald in de diagnoses van het Gewest, maar de selectiemechanismen kunnen een rem zijn. We stellen vast dat de kwalificerende opleiding op billijke wijze toegankelijk is voor laaggeschoolde jongeren. Dat is te danken aan de opvang door de partners van *Bruxelles Formation* die de kwalificerende opleiding organiseren. De eventuele "tweede kans" die daaruit zou kunnen volgen, wordt evenwel beknot door de rekruteringspraktijken waarmee men te maken krijgt na het volgen van de kwalificerende opleiding. De ondernemingen geven in het algemeen de voorkeur aan degenen die zo'n opleiding hebben gevolgd, maar houden rekening met criteria zoals het schooltraject en nog andere criteria. Het verschil is vooral groot voor de snelle aanwervingen die kans geven op stabiele betrekkingen in de periode na de opleiding. Volgens dat criterium halen laaggeschoolden minder voordeel uit een kwalificerende opleiding. Het loutere onderwijsniveau buiten beschouwing gelaten, neemt het voordeel echter af wanneer er andere kwetsbaarheidsindicatoren worden gecumuleerd. Het voordeel is zeer klein voor laaggeschoolde jongeren die langdurig werkloos waren in de periode vóór de opleiding en die door een partner werden opgeleid. Het voordeel is zeer groot voor jonge gediplomeerden van het secundair onderwijs die werden opgeleid in een centrum van *Bruxelles Formation*. De a priori meest kwetsbare groepen halen voordeel uit een opleiding, maar dan meer uit trajecten die pas later toegang geven tot werk of minder rechtlijnig verlopen. Wat de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt betreft, kan de beroepsopleiding een troef

zijn, maar dat hangt ook af van de integratiemogelijkheden binnen de ondernemingen [Caillaud *et al.*, 2011].

46. Onze vaststellingen doen ons terugkomen op de vraag die de analyse van Maroy [2000] opwerpt. De toegang tot een kwalificerende opleiding verhoogt de individuele kansen op beroepsinschakeling. De efficiëntie van de organisatie van de opleiding bevordert die positieve impact. *Bruxelles Formation* en zijn partners halen de doelstelling die ze opgelegd kregen, namelijk de deelnemers bekwaamheden bijbrengen die gewaardeerd worden bij de aanwervingen. Langdurige werkloosheid blijft evenwel frequent, ook bij degenen die een kwalificerende opleiding hebben gevolgd. We zijn dan geneigd om daarin een gevolg van het onevenwicht tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te zien. De ondernemingen geven de voorkeur aan bekwaamheden die tijdens een opleiding werden verworven, maar er zijn niet genoeg betrekkingen voor al degenen die een opleiding hebben gevolgd en nog minder voor de vele werkzoekenden die geen opleidingstraject volgen. Het kleinere aantal aanwervingen van degenen die een kwalificerende opleiding hebben gevolgd, is te wijten aan een selectie, die het risico op uitsluiting van de meest kwetsbare deelnemers vergroot. Bij een stabiel aantal betrekkingen valt te vrezen dat de impact van de kwalificerende opleiding op de Brusselse werkloosheid klein is. De opleiding past de bekwaamheden van de arbeidskrachten aan en zorgt ervoor dat de vacatures ingevuld geraken, maar zorgt zelf niet voor werkgelegenheid die de reserve aan arbeidskrachten kan opslorpen. Vandaar het belang om economische ontwikkeling te combineren met een gegarandeerd aanbod aan opleidingstrajecten¹⁴. Een vrij grote economische ontwikkeling zonder gegarandeerd aanbod aan opleidingstrajecten dreigt de segregatie van de Brusselse doelgroep te vergroten, waardoor sommigen weinig kans maken om een opleiding te voltooien en een betrekking, in ieder geval een reguliere en stabiele betrekking, te vinden. Het uitbouwen van de verschillende types opleidingen en positieve doorstromingen naar de kwalificerende opleiding, dat niet gepaard gaat met economische ontwikkeling, dreigt de draagwijdte van de kwalificerende opleiding af te zwakken en de selectie van degenen die de opleiding hebben gevolgd, te verstrengen. Bijgevolg lijkt het noodzakelijk om een

overzicht te maken van de bestaande opleidingen (de doorstroming organiseren vanuit de voorafgaande opleidingen) en van hun ontwikkelingspotentieel en tevens de economische ontwikkeling van het Gewest te stimuleren. Een dergelijke diagnose staat trouwens in het programma van de gewestregering.

¹⁴ Een analoge vaststelling over de initiële opleiding wordt geformuleerd door [Van Hamme *et al.* 2011].

Bibliografie

- BEAUPÈRE, N., PODEVIN, G., POULAIN, L., 2011. L'accompagnement renforcé vers la qualification, objectif d'un nouveau dispositif régional : les inégalités d'accès sont-elles de la ségrégation involontaire. In : *Céreq Relief* 34.
- BRUSSELS OBSERVATORIUM VOOR DE WERKGELEGENHEID, 2010. Inventaris van de Brusselse arbeidsmarkt – 2000 2010. In : *Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling*.
- CCFEE, 2013. *Avis n°107 – Réflexions sur l'évaluation du dispositif d'Insertion socioprofessionnelle*.
- CONTER, B., ORIANNE, J.-F., 2011. La flexicurité et la formation des demandeurs d'emploi : les politiques wallones à l'aune de l'approche par les capacités. In : *Formation Emploi* 2011-1.
- CLETTE, V., POTTIER, E., SIRDEY, I., 2013. Dispositifs d'observation et d'analyse du parcours des chercheurs d'emploi : de la formation vers l'emploi : L'exemple bruxellois. In : *Céreq, Relief* 42.
- CRISP, 1989. L'entrée des jeunes dans la vie active. In : *CRISP* n° 1227.
- DESMAREZ, P., CENICCOLA, P., CORTESE, V., VEINSTEIN, M., 2010. L'entrée dans la vie active d'une cohorte de jeunes issus de l'enseignement secondaire. In : *IWEPS, DP* n° 1004.
- EUROPESE RAAD, 2010. *Communiqué van Brugge over intensievere Europese samenwerking inzake beroepsonderwijs en –opleiding*.
- GAUTIÉ, J., 1994. Le chômage des jeunes en France, un problème de formation ? In : *Futuribles*.
- GÉRARD, F.-M., 2001. L'évaluation de la qualité des systèmes de formation. In : *Mesure et Evaluation en Education*, Vol. 24, n° 2-3.
- LEFRESNE, F., 2003. *Les jeunes et l'emploi*. La Découverte « Repères ».
- MAROY, C., 2000. Une typologie des référentiels d'action publique en matière de formation en Europe ». In : *Recherches Sociologiques*, XXXI, 2, 45-59.
- ROESEMS, T., DE SPIEGELAERE, M., WAYENS, B., DEBOOSERE, P., KESTELOOT, C., WILLAERT, D., GADEYNE S., SLEGERS, K., VAN CUTSEM, S., MARISSAL, P., VANDERMOTTEN, C., CHARLES, J., 2006. *Welzijns- en gezondheidsatlas van Brussel Hoofdstad : Observatorium voor Gezondheid en Welzijn – Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie*.
- ROSE, J., 1996. L'organisation des transitions professionnelles entre socialisation, mobilisation et recomposition des rapports de travail et d'emploi. In : *Sociologie du travail*, n° 1/96, pp. 63-79.
- TANGUY, L., 1994. La formation, une activité sociale en voie de définition ? In : DE COSTER, M., PICHAULT, F., *Traité de sociologie du travail à Bruxelles*, de Boeck Université.
- VAN HAMME, G., WERTZ, I., BIOT, V., 2011. Economische groei zonder sociale vooruitgang: stand van zaken in Brussel. In : *Brussels Studies* nr. 48, www.brusselsstudies.be.
- VEINSTEIN, M., SIRDEY, I., ROMANO, F., 2014. Le passage en formation professionnelle qualifiante : moment charnière dans le parcours des chercheurs d'emploi ? In *Céreq Relief* 48.

Dankwoord

De auteurs danken F. Romano (*Bruxelles Formation*) en M. Devillers (Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid) voor hun vele suggesties.

Financiële steun

Het onderzoek "*L'insertion professionnelle des sortants des formations DEI organisées par Bruxelles Formation ou ses centres partenaires*" van het centrum METICES-ULB werd gefinancierd door de minister bevoegd voor beroepsopleiding.

Brussels Studies wordt gepubliceerd met de steun van:

Innoviris, het Brussels Instituut voor Onderzoek en Innovatie

Universitaire Stichting

Fonds international Wernaers pour la recherche et la diffusion des connaissances

Fonds de la Recherche scientifique

Om deze tekst te citeren

VEINSTEIN, Matthieu & SIRDEY, Isabelle, 2016. Kwalificerende opleiding: doorstroming naar werk voor Brusselse laaggeschoolde werkzoekende jongeren?, In: *Brussels Studies*, Nummer 96, 29 februari, www.brusselsstudies.be

Links

Andere versies van deze tekst zijn beschikbaar

ePub FR: <http://tinyurl.com/BRUS96FREPUBLIC>

ePub NL: <http://tinyurl.com/BRUS96NLEPUBLIC>

ePub EN: <http://tinyurl.com/BRUS96ENEPUBLIC>

pdf FR: <http://tinyurl.com/BRUS96FRPDF>

pdf NL: <http://tinyurl.com/BRUS96NLPDF>

pdf EN: <http://tinyurl.com/BRUS96ENPDF>

De video's die verschenen zijn in *Brussels Studies* zijn te bezichtigen op het Vimeo kanaal van *Brussels Studies* op de volgende link: <http://vimeo.com/channels/BruS>